

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

Департамент „Кино, реклама и шоубизнес“

Динамир Цветанов Предов, F58919

**ИЗСЛЕДВАНЕ НА ТВОРЧЕСКИЯ ПРОЦЕС В БЪЛГАРСКАТА
АКТОВА ФОТОГРАФИЯ 1944 – 1989**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на
образователна и научна степен „доктор“ по научната
специалност „Кинознание, киноизкуство и телевизия“

05.08.03

Научен ръководител: проф. Людмил Христов

София, 2014 г.

1.ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1.1. Значение на изследването на творческия процес в българската актова фотография 1944 – 1989

Актовата фотография е вид артистична (художествена) фотография, изобразяваща човешкото голо тяло. Нейната първоначално обявена цел е да представи неговата красота и съвършенство, като пресъздава и подчертава неговите ясно изразени форми и пропорции.

фотография: *Патрик Демаршелие (на снимката - ХеленаКристенсен)*

Понятието „Акт“ е въведено от академичната живопис през 19-ти век. То произлиза от латинската думата „actus“ – действие. Като художествен стил актовата фотография представлява стилизирано изображение на голото тяло с основен акцент върху линията и формата на човешката фигура или определена част от тялото. Някои от

фотографите снимащи голо тяло считат, че актовото изображение трябва да изучава и представя човешкото тяло, вместо личността на модела и поради това, човешкото лице не се включва в кадъра. Основание за това бихме могли да потърсим и в елинистичното наследство, от което, безспорно води началото си съвременното изкуство на голото тяло. Много голяма част от откритите скулптури от този период, са с липсващи глави. Това, неминуемо е повлияло на естетиката на изразяване, тоест трактовката на голото тяло, без неговата глава се е приемало за нещо „изначално“. Освен това до Реноар, голото тяло винаги е представяно в контекста на Древно – Гръцката митология и история. Това, според мен е неоспорим факт, променен от последвалото влияние на фотографията върху изкуството на голото тяло, във всичките му форми до днес.

В рамките на това изследване ще се опитам да проследя връзките и влиянията върху фотографията на голото тяло – в частност за България в периода 1944-1989, на фона на творческите процеси в Европа и Америка.

Естествено е, че актовата фотография изисква специално отношение към композицията, която до голяма степен се определя от позата на модела, осветлението, фона и обстановката. В зависимост от концепцията и школата, актови фотографии могат да бъдат създавани на открито - сред природата, в домашна обстановка или в специално студио.

Условно актовата фотография може да се раздели на два основни вида – Арт акт (Art act) и Еротичен акт (Erotic act).

фотография: *Хърб Рич*

Под първия термин разбираме художествена гола снимка, където натурата е показана артистично, а самата снимка се приравнява към произведение на изкуството. Акт арт фотографията е една от формите за обожествяване на човешкото тяло. Този стил е многообразен и безграничен, така както е многообразна и творческата фантазия. Много често фотографите работещи в този жанр предпочитат черно-бялата фотография. В основата на изграждането на изображението се използва играта на светлината за създаване на драматизъм, мистичност и артистичност. Не трябва да забравяме, че през първите сто години от своето съществуване (за рождена година на фотографията е призната 1839 година), фотографията е познана и практикувана в своя черно – бял вариант. По-сериозни опити за широко използване на цветна фотография са известни едва след 1936 година.

В момента акт арт фотографията е предназначена преди всичко за художествени галерии и частни колекции , за публикации и илюстрации в специализирани артистични списания и издания.

Под втория термин (еротичен акт) разбираме снимка, която не поставя пред себе си целта да бъде високо изкуство, а по-скоро се старее да привлече вниманието със своя сексуален контекст. Разбира се и тук , в основата на снимката е изобразяването на красива гола натура.

В своята книга „Голото тяло“, Кенет Кларк уточнявайки понятията „съблечено тяло“ и „голо тяло“ пише: „В същност това понятие е наложено в английския речник от някои критици в началото на 18 век, за да убедят непривикналите на изкуство островитяни, че в страните, където живописата и скулптурата се творят и тачат, както заслужават, голото човешко тяло е централният обект на изкуството.“ (К.Кларк, 1989).

Няма да е точно, ако не кажем, че съществуват артистични нагласи и определени фотографии, които търсят и показват грозното и уродливото в човешкото гола тяло. Несъмнено „ в името на голата истина“, показването на уродливото има своето място в културната история на човечеството, стига да не се превръща в самоцелен инструмент за постигане на слава и известност... За съжаление, много лесно се печели популярност, снимайки хора в неравностойно положение, шокирайки с фактите , които само фотографията може да използва... Но по-важното в случая е дали наистина фотографът е искрен и съпричастен към проблемите на страдащите и недъгавите? Този раздел от фотографията не е предмет на нашето изследване, не защото не е важен и значим, а именно, защото заслужава специално внимание.

За официално „раждане“ на еротичната фотография бихме могли да приемем денят преди откриването на Световното изложение в Париж през 1900 година.

В специално организирана полицейска акция агентите конфискували 80 хиляди подготвени за продажба картички с „непристойно съдържание“. Това събитие развълнувало парижката общественост и предизвикало нееднозначни оценки: шокиращо било не количеството конфискувани картички, а широко им търсене от гражданите.

фотография: неизвестен автор

Трябва да уточним, че в това изследване акцентът не е върху порнографията. Не защото не съществува, не защото не вълнува, а именно, поради изключителното и разпространение и необходимостта от целенасочено пручване и тълкуване.

Днес порнография е прието да се нарича еротична снимка, лишена от художествени достойнства. Основната цел на порнографията е да предизвика първично сексуално желание. Порнографията винаги е провокативна. Еротиката, напротив, има за цел да стимулира естетическото възприемане на голото тяло, възхищение от съвършенството и уникалността на голата натура, а не първични животински инстинкти. Разбира се, адекватното възприемане на жанра на художествената актова фотография зависи от степента на култура, интелект и образование на зрителя.

фотография: Робърт Мейпълторп

Още от дълбока древност, човешкото тяло е било предмет на изследване и пресъздаване. Силата на човешкото тяло, динамиката и пропорциите са пораждали възхищение и уважение. То е било изобразявано в керамични и каменни, по-късно мраморни и метални скулптури, доста често и в стенописи и мозайки.

В изложението е отделено специално внимание на зараждането на феномена голо тяло в различните епохи на човешката цивилизация, като това се прави с единствената цел, не да пренапишем историята на голото тяло в изкуството, а да потърсим генезиса на фотографското вдъхновение пренесен до наше време.

Голата фигура е един от най-дискутираните жанрове в изобразителното изкуство и фотографията в частност. Историята на жанра голо тяло е на повече от 2000 години. През това време този жанр ту се издигал до сакрални висоти, ту е осъждан и бил изместван в задния двор на художествения живот.

Изкуството на актовата фотография не е само в голото изображение, а и в чувствеността на творческото послание и не на последно място, в обективното тълкуване на зрителя. Голото тяло трябва „да говори“, да предава чувства и емоции. Именно умението на твореца да „чуе“ и да покаже това, определя истинския художник.

фотография: *Ричард Айвудон*

Нов прочит на изкуството на голото тяло започва, когато към традиционните изображения на необлечени хора се прибавят и фотографиите. За рождена година на фотографията се приема 1839 година, когато Дагер регистрира своето изобретение във Френската академия на науките. От този период се датират и първите дагеротипии на голо тяло в Париж. За сравнително кратката си история, в сравнение със скулптурата и живописа, актовата фотография успява да формулира своята особена специфика, открива нови гледни точки, въпреки че в началото, както всички фотографски жанрове се подчинявала на законите и каноните на живописа.

Ако се разгледа еволюцията на най-значимите работи в жанра на актовата фотография, то можем да забележим тенденцията на преход от строгия академизъм,

заимстван от живописците от края на деветнадесети и началото на двадесети век, към съвременното му състояние на пълна свобода на идеи и сюжети.

фотография: *Джоис Тенесън*

За фотографите, снимането на голото тяло дава възможност да изразят, както духовните си мисли и желания, така и открито или тайно, да демонстрират любов и страст. В нашата съвременност фотографите и техните модели се чувстват комфортно в своите студия. Обществото не се притеснява от голите тела по стените на галериите и музеите. Напълно нормално се приема в интериора на кафенета, ресторанти, офиси и банки да присъстват актови фотографии (това , разбира се, не се отнася до всички части на света – съществуват огромни територии, където под влияние на религиозни канони, голото тяло е табу). В домовете ни, наред с живописни платна са окачени и снимки на голи модели.

За поколението родено в края на XX век, разказите и спомените за фотографското творчество в България и свързаните с него проблеми преди 1990 година, звучат неубедително и скучно. За съжаление влиянието на хората наложили тези норми и табута продължава да тегне като дамоклев меч над съвременното фотографско изкуство. Започнах това изследване по няколко причини – основната е, че за този жанр са написани много малко текстове на български език, конкретно свързани с актовата фотография , втората е, че аз също бях и съм от авторите снимащи голо тяло и третата, но не и последна е, че в момента се занимавам с преподаване на фотографско изкуство в Нов български университет, а четвъртата е, че искам да систематизирам творчеството на фотографите, изкушени от ренесансовото възхищение пред божественото голо тяло на човека.

Работейки по този проект използвах различни източници, които изреждам в библиографичната справка, в края на текста. Но това, което искам специално да отбележа е месечното фотографско списание „Българско фото“ излизало от 1967 година до 1990 година. Средно във всеки брой се отпечатват около 60 илюстрации (фотографии), което за времето през което е излизало прави около 17 хиляди

отпечатани фотографии и от тях снимките, на които има голо тяло, заснето от български автор, са по малко от сто.

фотография: *Динамир Предов*

Както пише Петър Боев в книгата си „Фотографското изкуство в България 1945 – 1995“

„Всички резки промени в тематичната насоченост в изобразителното изкуство са „рикоширали“ при изобразяването на голото тяло.Неговият показ, ограниченията и дори забраната на този показ, са отражение в мирогледа, морала, идейните, етичните и естетически възгледи на епохата.“ И по нататък „ След 9 септември 1944 година настъпи преоценка на всички ценности, отречени като „буржоазни“ и заменянето им с „прогресивни“. Догматичното тълкуване на социалистическия реализъм , който задължително изискваше във всяка творба да има идейност и партийност, обяви за „упадъчна“, безидейна и безсъдържателна не само актовата фотография, но и пейзажа и натюрморта.Социалистическият реализъм прави

трудно отърсването на българина от векове натрупаната еснафска предубеденост към покази на голото тяло. Дори когато за пръв път у нас се появява на Втората национална изложба по художествена фотография творбата „Акт“ на Лоте Михайлова, въпреки художествените и достойнства, тя не била допусната от членовете на журито – правоверни тълкуватели на социалистическия реализъм.“ Трябва да отбележа, че нежната и елегантна фотография във висок ключ на Лоте Михайлова е направена през 1963 година (По това време и слушането на легендарните БИЙТЪЛС също беше забранено) и едва след бурния протест на участниците в изложбата, против решението на журито е допусната до изложбената зала...

фотография: *Лоте Михайлова*

Искам да цитирам и доц. Георги Лозанов във връзка с творчеството на Деяна Стаматова - един от най-добрите творци в жанра на актовата фотография от този период: *„Така голото тяло за нея беше само пластически материал, чрез който защитаваше една житейска философия, далеч и от тялото, и от голотата.*

фотография: Деяна Стаматова

Последното е доказателство колко глупави бяха опитите на комунистите да застанат в морална позиция, като свалиха първата и изложба. Ако наистина са искали да предпазят културата от натурализацията на плътта, е трябвало да закачат актовете на Деяна над бюрата си, вместо портретите на Тодор Живков. Но при тях нищо не може да бъде наистина.“ (Г.Лозанов, 1996).

В годините на “ прехода “ след 1989 година настъпи времето на бруталното и пошло експлоатиране на голото тяло. Снимките пълнещи „жълтите“ вестници нямат нищо общо с естетиката и нормите на съвременното изкуство. Под лозунга „Да свалим всички табута“, знайни и незнайни автори, в „сериозни“ и пошли издания, ни заляха с помята на откровената порнография...

Определено секса и сексуалността продават – още през далечната 1922 година в Япония се появява първият плакат, използващ голо женско тяло, за реклама на портвайн...От тогава насетне голото тяло и сексуалните намеци се използват за реклама от моторни резачки на дървета до сурово месо и колбаси..., от реклама на бижута и козметика до реклама на политически платформи и оръжие... Но в това изследване ще се опитам да акцентирам върху фотографското изкуството на голо тяло в България на фона на бурното му развитие в страните от Западна Европа и Америка.

1.2.Цел и задачи на изследването

Основната цел на това изследване е да докаже дали в България в периода 1944 – 1989 година съществува българска школа в актовата фотография.

За съжаление, отговорът е отрицателен. Българските фотографи не успяват да създадат автентична школа в жанра голо тяло. Причините и творческите процесите са проследени в рамките на този труд, като са съпоставени с паралелно протичащите творчески събития във водещите във фотографско отношение страни от Европа и Америка.

Фотографското наследство в края на Втората световна война бе еднакво за всички, но съветското влияние не бе еднакво навсякъде. Това до голяма степен се дължеше на „престараването“ на нашата родна комунистическа номенклатура, която в някои случаи „изпреварваше“ съветските другари в своето старание за отстояване на принципите на „социалистическия реализъм“ и партийна пропаганда. От друга страна, ниското културно и интелектуално равнище на културтрегерите (комунистически функционери отговарящи за „правилната творческа линия“), играеше ролята на допълнителна спирачка за реалните творчески процеси в изкуството и в частност за фотографията.

Задачите за постигане на тази цел се свеждат до анализирането на:

- 1.Творчеството на всички български автори работили в жанра ГОЛО ТЯЛО, за чиито изяви и творчество има информация в публичното пространство.
- 2.Медийното отразяване на творческия процес в този жанр в България.
- 3.Индивидуалните авторски изложби.
- 4.Мястото на актовата фотография в българските национални фотографски форуми.
- 5.Отзивите и анализите в националните медии, касаещи актовата фотография в този период.
- 6.Причините за чуждестранните успехи и подценяването на този фотографски жанр в България.

1.3. Методи на изследването

Основните методи на изследването са съпоставителен анализ, съдържателен анализ, интервю и дълбочинен анализ на базата на интернет анкета сред изявени български фотографи.

2. Съдържание и постройка на изследването

Въведение – стр. 3

1.Еволюцията на Голото тяло в изкуството. – стр. 17

1.1.Началото - Древна Елада и Рим. – стр. 17

1.2. Византия , средновековието и християнството. – стр. 26

1.3. Европейското Възраждане. – стр. 30

2.Раждането на фотографията и първите снимки на Голо тяло. – стр. 37

3.Фотографията на Голо тяло в световното изкуство на XX век. – стр. 49

3.1. Европейската актова фотография – стр.49

3.2.Американската актова фотография – стр. 84

4.Фотографията на Голо тяло в България (1944 – 1989) – стр.99

4.1.Голото тяло в творчеството на българските фотографи – стр.99

4.2.Актовата фотография в българските медии – стр.125

4.3.Българските творци в жанра на актовата фотография – стр. 172

5. Заключение – стр. 202

6. Приноси – стр.209

7.Източници – стр. 210

3.Основни постановки на разработката

Работата се състои от четири глави, въведение, заключение и библиография.

Първата глава анализира в теоретичен план еволюцията на Голото тяло в изкуството, като фактор влияещ върху фотографското творчество в този жанр.

В първа точка са проследени творческите аспекти и постижения на творците от Древна Елада и Рим. Както казва Кенет Кларк , голото тяло е художествена форма, измислена от гърците през V век преди Христа. Те били убедени, че откровената им голота и готовността им да се показват голи в игрите, ги отличава от варварите.

Всъщност, би било най- справедливо да започнем с изкуството на хората от Палеолита, завещали ни прекрасни образи на животни и хора в пещерите Ласко,Алтамира и Льо Троа Фрер датирани на повече от 15 000 години преди Христа. За съжаление, никога няма да разберем, кое е накарало хората от късния палеолит да творят...(Тук съм длъжен да направя изричното уточнение, че цел на това изследване е преди всичко , творческият процес в българската актова фотография 1944 – 1989, и всички глави предхождащи основната, имат единствената задача да представят семпло и схематично, етапите в развитието на голото тяло в изкуството).

Древно гръцка статуя, Делос, Цикладите, НАМ Атина

Древните елини считали, че цивилизацията е възникнала в Египет и почерпили от тук модела за първите си статуи. Много бързо динамичният начин на живот довел до промяна в стила и визията на древногръцката скулптура. Както пише Daniel J. Boorstin в книгата си THE CREATORS : „ Динамизмът на гръцката скулптура се дължал на

гръцкия начин на живот, особено на живота им на открито. Те възхвалявали голото активно тяло в жизнения конкурентен дух на града държава.“

Трябва да се отбележи специалното отношение на древните елини към спорта – той по-скоро бил въпрос на чест, а не забавление за тълпата. Първите олимпийски игри водят началото си от 776 година преди Христа и продължили на всеки четири години до 393 година след Христа. По това време атлетическата подготовка на гражданите не била привилегия на малцина избрани, а задължително условие за съществуването на отделните полиси (градове – държави) – всеки атлет се обучавал във военни изкуства.

Дискохвърляч, Мирон V в. пр. н. е.

Освен паричните награди за победителите в Олимпийските игри, достигащи до пет годишни заплати на работник, те били възхвалявани с химни и прославяни със статуи. По-късно именно тези статуи се оказали плодотворен пример за Западноевропейското изкуство. Статуи на победителите се издигали както на стадиона, където се провеждали състезанията, така и в родните им места. За наше съжаление много малко от тези статуи са достигнали до нас и то преди всичко няколко бронзови. Мраморните статуи в по-късни периоди (османското владичество) били превърнати в строителни материали...

Дорифор от Поликлет, V в. пр. н. е.

Както казва Кенет Кларк, голото тяло е художествена форма, измислена от гърците през V век преди Христа. Те били убедени, че откровената им голота и готовността им да се показват голи в игрите, ги отличава от варварите. Кога за първи път се е случило това, не е съвсем ясно. Първите голи скулптури били само мъжки. Към пети век преди Христа се появили и няколко женски фигури, но това по скоро е било изключение. Боговете се изобразявали голи, а от богините, единствено Афродита била съблечена. В това време е имало и отделни олимпийски игри и за жените, но единствено в древна Спарта, бъдещите майки се състезавали голи пред мъжете. Пропуснах да кажа, че жените нямали право да присъстват на състезанията на мъжете в Олимпия. Павзаний разказва, че всяка жена, заловена на игрите, била хвърляна от скалите на планината Типей.

Афродита Книдска, Праксител

Някой може да запита какъв е смисълът да се връщаме толкова назад във времето, когато разглеждаме фотографията на голото тяло през XX век...? Защото идеалът за красотата на живото тяло е неразривно свързан с етапите, които е изминала човешката цивилизация. Защото изкуството в древна Елада, имащо за цел да изобразява природата и следващо традицията на Мирон, Фидий и Праксител, ще господства по-късно в Римската империя, ще бъде в основата на Италианския Ренесанс и съвременна Западна Европа... А нека да бъдем искрени – в стремежа си да бъдат „оригинални“ в изследването и показването на голото човешко тяло, фотографите много често копират позите и сюжетите на творците от древна Гърция.

Във втора точка е разгледан творческият период от времето на Византия, ранното християнство и средновековието. Както пише Daniel J. Boorstin в книгата си THE CREATORS : „Какво щеше да е бъдещето на западното изкуство, ако бяха победили иконоборците и бяха наложили своите принципи на католическата църква? Западното християнство щеше да е съвсем различно без съдействието на художници и скулптори! Всички големи исторически религии, освен юдаизма и исляма, използват творци на изображения – художници и скулптори....“ И още „Никога нямаше да узнаем дали западното изкуство щеше да е толкова богато, ако творческата изява беше ограничена само до светската област. Примерите с исляма и войнстващите светски тоталитарни държави през XX век показват, че можеше да бъде изгубено много.“

За наше съжаление, християнството отначало било враг на изображенията, страхувайки се от идолопоклонничество. През 391 година император Теодосий Велики затворил езическите храмове и поощрил унищожаването на идолите. Както пише Едуард Гибън: „Много от тези храмове били най-разкошните и красиви паметници на гръцката архитектура...“

По-късно силата на изображенията била призната и от самия св.Августин (345 – 430), който опровергал техния демонизъм. Практичните и благочестиви хора не могли да отрекат, че образите насърчават и поддържат християнската вяра. Към VI век християнските богослови се досетили, че апостол Павел нарича Христа „образ на Бога“ – в християнският храм в Равена, Италия са запазени непокътнати мозайки, на които има изображения на Исус Христос и други светци=

За наше съжаление, християнството отначало било враг на изображенията, страхувайки се от идолопоклонничество. През 391 година император Теодосий Велики затворил езическите храмове и поощрил унищожаването на идолите. Както пише Едуард Гибън: „Много от тези храмове били най-разкошните и красиви паметници на

гръцката архитектура...По-късно силата на изображенията била призната и от самия св.Августин (345 – 430), който опровергал техния демонизъм. Практичните и благочестиви хора не могли да отрекат, че образите насърчават и поддържат християнската вяра. Към VI век християнските богослови се досетили, че апостол Павел нарича Бога“ – в в Равена, Италия непокътнати има изображения други светци. самите придобили свят примерите на „предпазващи“ се множал.

Христа „ образ на християнският храм са запазени мозайки, на които на Исус Христос и Постепенно изображения характер, а „изцеляващи“ и икони, непрекъснато

Християнска мозайка от VI век в Равена, Църквата в този регион е все още под влияние на Константинопол.

Религиозното изкуство във Византия се развило изключително динамично. Образите се превърнали в икони, основни елементи на култа и архитектурата. За съжаление атаките на иконоборците продължили да оказват своето вредно, сковаващо влияние сред творците в източноправославните територии чак до късното средновековие. Дори може би най-великият източно-православен творец на XV век Андрей Рубльов , не се отличава със свободата на своите големи западни съвременници. Векове наред източноправославните икони се отличават със сравнително еднакви композиции и съдържаност

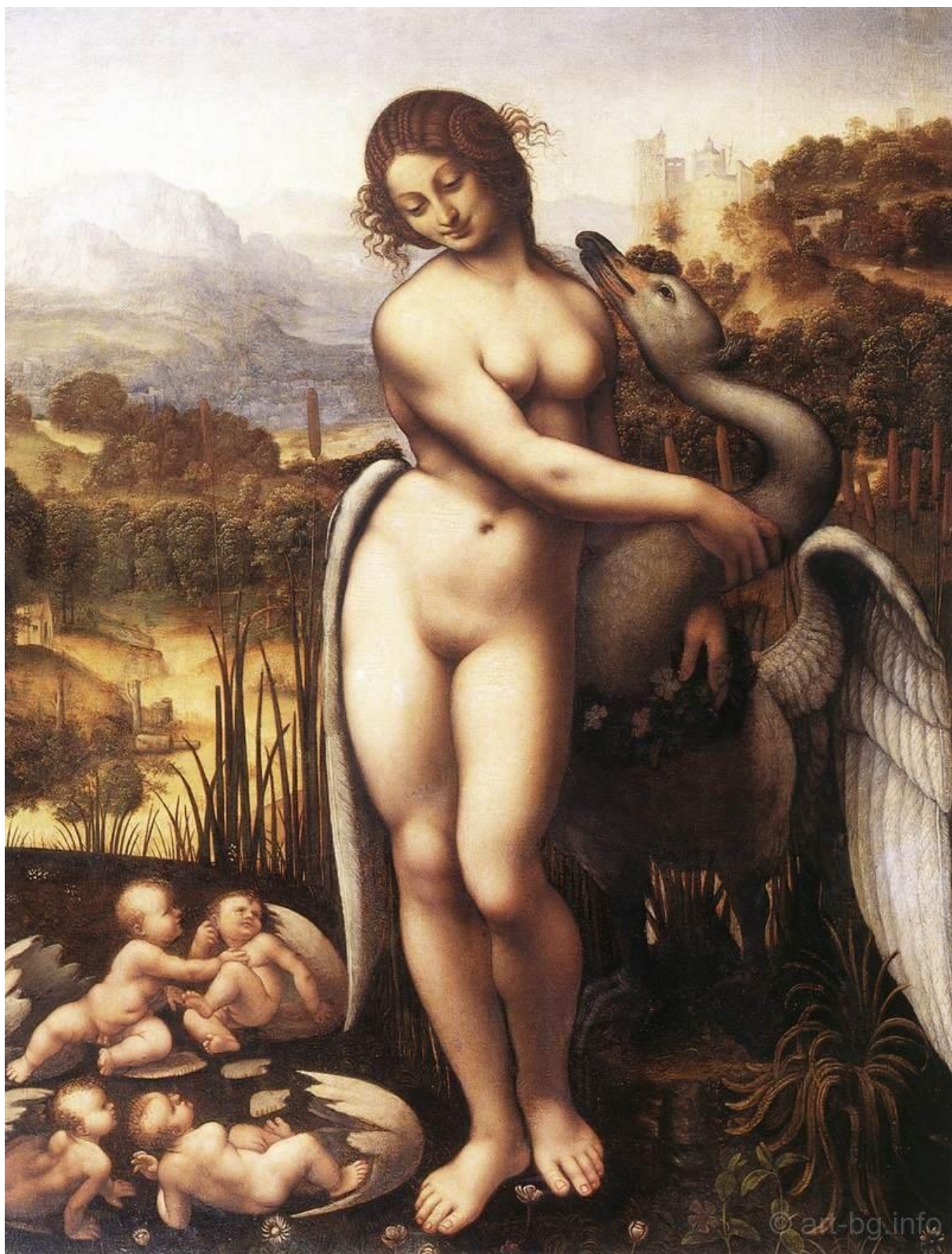
В трета точка акцентът е върху европейското Възраждане и колосите на епохата – Микеланджело, Леонардо, Ботичели...Нямам никакво намерение да разглеждам подробно всички творци от Италианския Ренесанс – това не е предмет на изследването, въпреки безкрайното ми и искрено преклонение пред тяхното творчество. Аз се опитвам да намеря връзката между съвременното фотографско творчество и техните божествени творби.

Безспорен биограф на ренесансовите художници бил Вазари. В своите текстове той описва откриването на Джото от флорентинския художник Чимабуе (1240 – 1302) по пътя за съседния град Веспияно. Той с изненада видял един млад овчар „ да рисува овца от натура с леко заострен камък върху плоска полирана плоча, без да е учил никакъв метод за това от други, а само от природата.“Това момче бил Джото. Той бил поканен от Чимабуе да стане негов ученик и да живее при него.Не след дълго Джото надминал своя учител и станал любим художник на богатите и прочути граждани, съживявайки изкуството за рисуване от натура.

Разказват се доста легенди за живота на Джото, но за нас най-важно е, че той преобразил схематичните религиозни символи в топли, живи фигури и така посочил пътя за излизане на живописата извън рамките на религиозния канон. Един век след смъртта му Джото вече бил признат за гений на Ренесанса, възстановил традициите на древногръцкото изкуство.

Друг колос на Ренесанса е Леонардо да Винчи (1452 – 1519). Съдбата отредила и вместо във Флорентинския университет, младият Леонардо попаднал като чирак в ателието на Андреа дел Верокио (1435 – 1488), където останал 12 години. В ателието на Верокио идвали велики творци от онова време – Ботичели, Перуджино, Полайоло.

Независимо от това, че той ни е оставил само 17 картини, които със сигурност могат да му се припишат, неговото божествено рисуване никога не било надминато. Загадъчната усмивка на Мона Лиза, най-прочутата западноевропейска картина, продължава да привлича ежедневно хиляди почитатели.

Леда и лебеда, Леонардо да Винчи – мистично съвършенство...

Не по-малко възхищение заслужава и божественият Микеланджело. Само две неща да беше оставил, пак щеше да е велик – скулптурата на Мойсей от гробницата на

Медичите и фреските в Сикстинската капела. Микеланджело притежава способността да страда и да твори.Ще цитирам Андре Шестел:

„За Рафаел красотата е обещание за щастие, за Леонардо – път към глъбините на загадъчното, а за Микеланджело тя става извор за страдание и нравствени терзания. Досега никой не е успял да изследва човешката интуиция, която гордо са приемали за свой принцип привържениците на идеите на флорентинската Платонова академия, а именно, че въздействието на красотата, която вълнува чрез тръпката на любовта цялото човешко същество, е същинското творческо начало и при това единственото, достойно за благородния човешки дух. Но, от друга страна , никой не преживява по-болезнено от Микеланджело трудността да изобрази красотата без чувствените и измерения и да пресъздаде любовта в най-чистия и съвършен вид.“

Част от фреските в Сикстинската капела. Микеланджело ни е завещал сърцето си

Втора глава е посветена на раждането на фотографията и първите

снимки на голо тяло. Първите снимки на голо тяло трудно бихме могли да наречем изкуство. Те се появяват около 1841 – 1844. За съжаление от най-ранните еротични фотографии са запазени единични екземпляри в частни колекции. От различни текстове е известно, че на тях са били изобразени примитивни битови сцени, много често с нелеп, от естетическа гледна точка, сюжет. Много трудно било да се направи разлика между академичното голо тяло и порнографията. Определенията за това, какво е

приемливо и какво не, са се променяли от период в период, в зависимост от променящата се чувствителност на обществото и господстващите морални норми. Това в известна степен зависело и от истинските намерения на фотографите, които често прикривали сладострастните си, порнографски наклонности зад паравана на „чистото изкуство“. Това довело до вълна от репресии и преследване на фотографи през втората половина на XIX век, без да се прави ясно разграничение между еротична, академична актова и порнографска снимка.

Първоначално снимките на голи тела били с доста високо качество, подходящо тонирани и рамкирани, позите на младите и привлекателни модели били познати от живописата и скулптурата. За съжаление, превръщайки се в търговски продукт, през последната четвърт на деветнадесети век голяма част от снимките на голо човешко тяло се превърнали в кич с лошо качество и посредствено съдържание. (Колко добре ни е познат този процес – след 1990 година у нас художествената фотография

на голо тяло бе брутално изместена от най-вулгарна порнография.) Тези процеси по-късно довеждат до появата на нудистките списания през 1930г. в Европа и на „Плейбой“ и „Пентхаус“ през 1960г. в Америка.

Бързото развитие на фотографската техника и фотоматериали имали пряко влияние върху увеличаване броя на снимките с голи човешки фигури. Ако през 1860г. в цял свят са направени приблизително пет хиляди еротични снимки, то през 1899г. тази цифра надминава тридесет хиляди. А през 1870г. във Великобритания излиза първият в света тираж на еротични пощенски картички.

Не трябва да забравяме, че в основата на изобретяването на фотографията стоят художници или хора с близки интереси. Не е чудно, че първите снимки композиционно копират живописни платна, а в някои случаи моделите позиращи на художниците са били заснемани по време на живописните сеанси. Такъв е случаят със

сътрудничеството на любителя фотограф Йожен Дорю (Eugene Durieu) (1800 – 1874) и известният художник от онази епоха Йожен Дьолакроа (Eugene Delacroix), които през 1854 година организират и реализират серия от снимки на голи модели. За положителното отношение на Дьолакроа към фотографията говори факта, че в 1842 година, три години след официалното раждане на фотографията, той застава пред фотокамерата и си прави няколко дагеротипии. В своята книга “Творците” Даниъл Бурстин, пише: “Дьолакроа, член учредител на Френското фотографско дружество, обявил дагеротипа за „преводач, който ни посвещава в тайните на природата“ (Boorstin, 1992). В „Модерните художници“ Ръскин* пише, че дагеротипът помага на художниците „да съгласуват точната и въздушната перспектива и светлосянката с великолепието и достойнството на изпипания детайл“ (Ruskin, 1846).

На горните две снимки виждате снимката на Еужен Дорю, а до нея е платното на Дьолакроя, нарисувано по снимката.

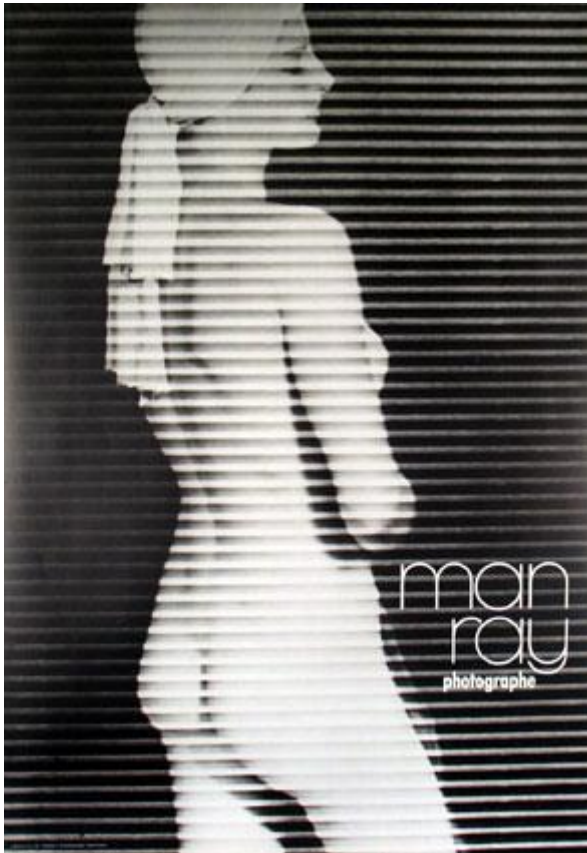
В трета глава са представени творческите портрети на едни от най-великите творци в жанра „Актова фотография“. *Тук искам да уточня, че в тази глава не си поставям за цел подробно и точно изследване на актовата фотография в Европа и Америка, а само искам да представя най-добрите, според мен, творци на актова фотография, за да имаме база за сравнение на българските автори от изследвания период с постиженията на техните колеги със световна слава.*

Годините в края на 19 век и началото на 20 век не са белязани от съществени исторически събития. В същото време в изкуството се развиват бурни процеси, които налагат своя отпечатък върху съвременното изкуство. В големите европейски градове работят множество творци, чието творчество става емблематично за новото време. Възникват нови школи и течения, които определят модата не само в изкуството, а определят и стила на живот в европейското общество. В рамките на тази глава сме си поставили за цел да анализираме творчеството на най-видните представители на фотографското изкуство, работещи в жанра на голото тяло и определящи общата визия на ХХ век. Това са артистите, по които ще се сравняват бъдещите поколения фотографи изкушили се да работят в жанра на актовата фотография.

В края на 19 век фотографските изображения на голо тяло били по-скоро бледи имитации на голото тяло в изящните изкуства, като живопис и скулптура. В повечето случаи на снимката се изобразявала цялата фигура лежаща върху легло или диван, а в някои случаи седяща на стол. За това има логично обяснение – в този период тремавите фотокамери и използваните фотоматериали били много „бавни“. Експозицията продължавала от няколко минути до няколко десетки секунди, което предполагало задължителното „обездвижване“ на моделите. След като фотографа аранжирал своя обект, то следвало статичното регистриране. Истински пробив настъпил в началото на 20 век с появата на малките компактни фотоапарати и сравнително високочувствителни филми. Вече не било задължително снимането от статив. Фотографът можел да изследва голото тяло много по-внимателно и подробно, подбирайки различни гледни точки и разстояния до обекта. Това направило възможно да се заснемат в крупни планове части от човешкото тяло, то да се покаже от необичаен, не използван в изящните изкуства ракурс. Това дало допълнителни възможности на фотографията, в търсенето на своето място сред модерните изкуства.

Попълвайки пъзела на актовата фотография на ХХ век, реших да започнем с Ман Рей. В класацията на стоте най-популярни фотографи за всички времена, публикувана през 2010 година в английското списание “Professional Photographer” пише, че той е американец. Но творчеството му е неразделна част от европейската културна палитра в началото на 20 век. Роден е в Америка, Филаделфия на 27 август 1890 година под името Емануел Роднитск. Той е с руски произход, а с псевдонима Ман Рей се подписва от 1909 г. (според други източници от 1912 г.). Ман Рей израства в Бруклин, Ню Йорк. Там учи архитектура и изкуства и става художник. Същевременно се запознава с Алфред Стиглиц, от когото учи фотография и посещава

редовно неговата галерия “291“ и редовно прави самостоятелни експерименти с фотография.

Следващият европейски автор от първата половина на 20 век, който задължително трябва да включим в нашия преглед е Франтишек Дртикол. Започнал е, както повечето фотографи по това време – от пикторализма. Той бил един от ярките представители на стила модерн и символизма във фотографията от началото на 20 век. Прочутият чешки фотограф Йозев Судек казва за него: „ Дртикол е живописец, който по волята на съдбата е станал фотограф“. По-скоро става дума за волята на баща му, който е искал синът му да изучи някакъв по-съвременен занаят.

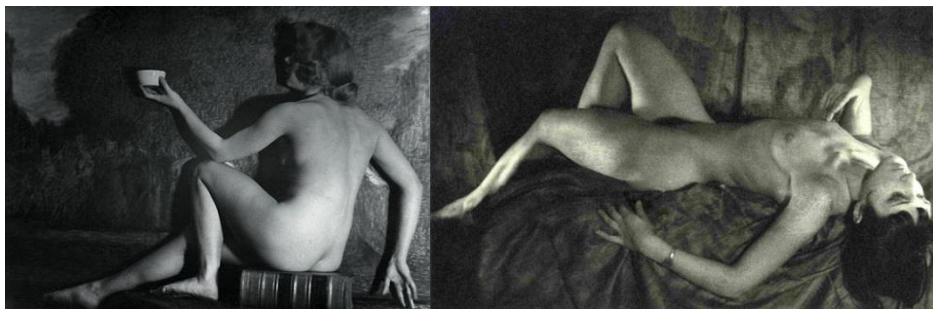

Какво се случва в началото на 20 век в другия край на Европа – Русия. След Първата световна война и след ВОСР – великата октомврийска социалистическа революция през 1917 год. Както пише Анна Головнар „Времето, отделено на жанра акт в съветска Русия, било катастрофически кратко от 1920 до началото на 30-те години.“(Головнар, 2011г.).

Ранният съветски акт е застъпен в творчеството на Евгений Корбут, Ида Напелбаум и Алексей Сидоров. Можем да отбележим, че това изкуство е било напълно пуританско. Както и във френското изкуство от края на 19 век, моделите са в изключително театрални и статични пози. Това, разбира се, бихме могли да отдадем на дълбоките православни традиции сред населението и аристокрацията. Не бива да пропускаме факта, че с революцията от 1917 година, Русия прескача от крепостничеството към съветския капитализъм, прескачайки феодализма.

Александър Данилович Гринберг се е родил през 1885 година и изпълненият му с драматични събития живот е продължил до 1979 година. Началото на неговия път във фотографията съвпада с разцвета на руския фото пикторализъм. Гринберг до съвършенство овладява техниките на благородния печат – бромойл, гуммиарабик, резинотипия..., позволяващи да се предават във фотографията тънки настроения и мимолетни впечатления. Неговите съвременници били поразени от виртуозното изпълнение на неговите фото творби. Неговият живописен маниер на работа давал възможност за опоектизиране на природата и събуждали мечти за нов.

Другият фотограф, който искаме да отбележим е **Николай Свищов**. Роден е в Москва през 1874 година, в семейството на дребен търговец. Първоначално започва работа като ученик във фото ателие, а по-късно става помощник на известен за времето си професионалист. След като през 1906 година става член на Руското фотографско общество, през 1908 година става собственик на фотоателие „Паола“.

Своите върховни постижения той отбелязва в периода 1910 – 1930 година. Негови снимки за показани в множество руски и международни салони в Европа и Америка наравно с най-големите световни имена.

Сред множеството фотографии от ГДР (Източна Германия, през периода 1945 – 1989, тогава под съветски протекторат) снимащи голо тяло избрах най – известното име от това време - Гюнтер Рьослер (1926 – 2012).

През 60-те и 70-те години модната фотография в ГДР се счита като важна обществена задача. Гюнтер Рьослер снима не само в ГДР, но и в чужбина – Албания, Унгария, Гърция, Чехословакия, СССР, както и в България, където е бил нееднократно.

Паралелно с модната и рекламната фотография, през 60-те години на миналия век, Гюнтер Рьослер се отдава и на актовата фотография, като става един от пионерите този жанр в ГДР.

Отново се връщаме в Западна Европа, по точно във Франция. **Роден в Лондон, на 15-ти април 1933г., Дейвид Хамилтън** е постигнал големи успехи в кариерата си на фотограф, арт директор и режисьор, преди всичко във Франция

Време е да се запознаем с един революционер във фотографията – чешкият артист **Ян Саудек**. Роден само две години по-късно от Дейвид Хамилтън, той има драматично по-различна съдба. Тук цитирам част от автобиографична

„Роден съм през Майка ми вече е син Карел, така че вече обречен да номер 2.

1939. Представям виждам Адолф да влиза на един Прага, но по-вероятно е това да е бил някой немски войник със същите мустаци.

ше
неговата
книга:

*1935 г.
имала
съм бил
бъда*

*си как
Хитлер
танк в*

1944. Хората умират пред очите ми. Изглеждат като от восък или гипс. Гледам ги отблизо и продължително, така, както само едно дете може да го направи.

1945. На един уличен стълб тълпата е закачила младо момче, немски войник, за единия му крак, полива го с бензин и го запалва. Във всяка война плащат невинните.

1947-50. Попада ми списание Life, в което има репортаж за Евита Перон от екип, в който е и Жизел Фройнд. По-късно тя ми подарява апарата, с който е снимала Ева Перон. "Don'tcryforme, Argentina".

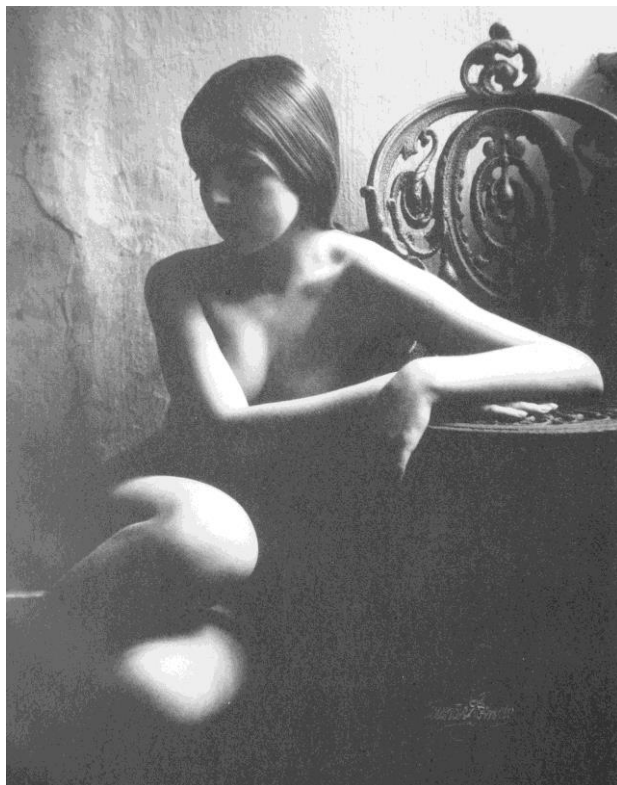
1948. Попадам на репродукции на Джаксон Полък.

1950. Прониквам в жена, но само за малко. За по-дълго се налага да изчакам още три години.

1951. Правя първата си фотография, която по-късно оцветявам. Семейният ни лекар е категоричен, че тя е старомодна, кичозна, безнадеждна.

Друга легендарна школа от времето преди 1989 година е прочутата **Прибалтийска школа** в актовата фотография. Това са фотографите от Литва, Латвия и Естония. Ще изброя по-известните имена: Гунар Бинде, Валдис Браунс, Виталий Бутирин, Янис Глейздс, Римантас Дихавичус, Ромуалдас Пожерскис, Ромуалдас Ракаускас. С повечето от тях се познавам лично, защото сме си разменяли изложби.

В поредицата велики европейски фотографи включваме Хелмут Нютън на това място, независимо, че е роден в Берлин през 1920 г., защото на практика той започва европейската си кариера през 1961 година. Като част от богато еврейско семейство, още от малък той свиква с лукса и комфорта. Когато е дванадесетгодишен Хелмут получава първия си фотоапарат, с който започва да снима в метрото. Няколко години по-късно решава да стане фоторепортер. През 1936 г. е изключен от училище, тъй като е определен за “безнадежден ученик”, а скоро след това започва работа при модната фотографка Елсе Симон. Тогава баща му изрича съдбовни думи, които по-късно ще се окажат пророчески: “Момче, ще свършиш на улицата”.

През 1971 г., докато е в Ню Йорк, Нютън преживява сърдечен удар – факт, който променя изцяло стила му на снимане. С категоричната подкрепа на съпругата си,

Хелмут започва да интерпретира предимно сексуални теми в своите фотографии, като по този начин привлича още повече вниманието на модната индустрия и се превръща във влиятелна фигура в тези среди. Голите снимки се превръщат в негова запазена марка, а жените от фотографиите му са дръзки, представени в репортажен стил.

3.2. Американската актова фотография

Едуард Уестън (1886 – 1958) е известен като един от флагманите на **20-ти век** във фотографията.

Неговото наследство включва няколко хиляди брилянтно откопирани снимки, които са въздействали на фотографското творчество в цял свят през следващите години до края на века. Той използва голямо форматна камера. Снима както пейзажи, така и раковини, зеленчуци и камъни в едър план, хора и голи фигури при естествена светлина. Финото предаване на тоновете и скулптурния дизайн са характерни за неговия творчески стил на работа.

За него Ансел Адамс е написал:.. "Уестън показва истинска чувственост. Той е един от малкото креативни творци в днешно време, пресъздавайки материята във форми от природата, тъй красноречиво, че осветява пътуването на човека към съвършенството на духа. "

Ървинг Пен (IrvingPenn) се е родил на **16 юни 1917 г. в Плейнфилд (щата Ню Джърси)**. Отрано се увлякъл от изобразителното изкуство, и завършвайки средно образование, постъпил в Училището по изкуствата при филаделфийския музей в курс по рекламен дизайн.

За снимките на Пен е характерно използването на разнообразни, изобретени от него прийоми, набор от които постоянно използвал. Например, разполагал жертвата си в съставен от театрални съоръжения ъгъл, имитиращ затворено пространство. Някои модели се държали все едно нищо не е било, други били явно обезпокоени, представяли си, че са в капан или.

През четиридесет годишната си фотографска кариера **Ричард Аведон** (15.05.1923г.-1.10.2004 г.) променя света на модата, фотографията и изкуството. Работи за едни от най-известните модни медии като Harper`s Vazaag и Vogue, но е най-известен със своя уникален стил при снимането на хора, които позират на бял фон.

Скулптурът на черно-бялата голога **Хърб Риц (Herb Ritts)** е роден през 1952 година в щата Калифорния, САЩ. По това време семейството му има процъфтяващ бизнес в мебелната индустрия. Хърб Риц живеел с част от семейството си в БевърлиХилс, а през лятото ходел в лятната им къща на остров Каталина. Израства в обкръжението на знаменитости и филмови звезди.

Робърт Мейпълторп (Robert Mapplethorpe) е следващото „непокорно дете“ на Америка.

„Идвам от крайградските региони на Америка. Това е много сигурна среда, хубаво място, в което да израстеш и което да напуснеш“, казва Мейпълторп за своя роден Флорал Парк в Куинс, където е роден през 1946 г.

На 17-годишна възраст попада в Прат Институт – Бруклин, където учи живопис и скулптура. Там се вдъхновява от творчеството на Джоузеф Корнел и Марсел Дюшамп, под чието влияние експериментира с колажи, смесени техники, различни материали, включително страници от книги и списания.

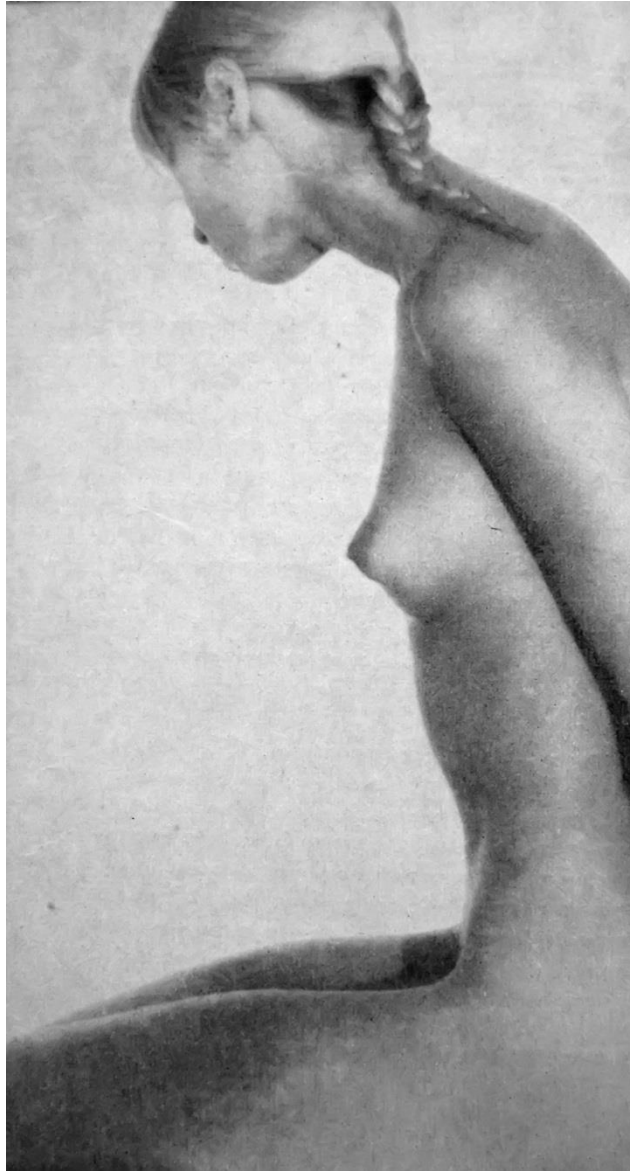
Четвърта глава е основна за това изследване.

Точка първа разглежда Голото тяло в творчеството на българските фотографии в периода 1944 – 1989. За първи път след 1944 година (след почти 20 години), актова фотография е допусната във Втората национална изложба за художествена фотография през 1963 година. Това е снимката „Акт“ на **Лоте Михайлова**. Първоначално снимката не е допусната от журито на конкурса за участие в салона и едва след масовия протест на участниците, това става реалност. Вие сами може да се убедите в нейните художествени достойнства и елегантна поетичност. Както пише Петър Боев в своята книга „Фотографското изкуство в България 1945 – 1995“, стр.124: *„От лицемерие или от наивност , те (журито) се преструваха на пастори и пуритани, морализатори, които се борят срещу еснафския буржоазен морал, като не даваха да се заговори за сексуалните проблеми и не позволяваха да се покаже на светло, онова което се върши на тъмно!“* В този случай въобще не става въпрос за някакви сексуални проблеми, а за чисто артистично тълкуване на човешкото съвършенство и красота. За съжаление, „Системата“ беше унищожила светлите духовни личности и беше назначила бездушни, послушни и неграмотни културтрегери.

Следващият творец оставил трайна следа в жанра актова фотография е **Деяна Стаматова**. Творчеството на Деяна Стаматова има специално място в нашата фотография. Не случайно, след нейната кончина през 2001 година, продължават да се организират изложби с нейни творби. През тази година тя бе представена в Месеца на фотографията в галерията на „Индустриална“ 11. Трябва да отбележа нещо много важно – изключителното владение на фотографските техники и технологии и даваше възможност да прави чудеса. Снимките и приковават вниманието с дълбокия си философски контекст и продължават да вълнуват.

В началото на 70-години на 20 век и други български автори експериментират в актовата фотография. Макар и плахо, за тесен кръг се показват и обсъждат снимки на голо тяло. Тук, специално трябва да отбележа мястото на фото клуба при Централния студентски дом на културата в София. От този клуб тръгна плеяда от млади творци, формирали облика на българската фотография през следващите десетилетия. В частност, говорейки за актовата фотография, трябва да отбележим имената на **Валентин Киров, Динамир Предов, Живко Арабов, Милан Христов, Нели Гаврилова, Бейла Даракчиев** и др. Имам предвид автори със сериозни проекти и изследвания в този жанр.

Еманация на творчеството на българските фотографии в жанра актова фотография е изданието на албума NUDES (Интержурнал 1991 г.). В него са включени по азбучен ред: **Бейла Даракчиев, Деяна Стаматова, Живко Арабов, Галина Ушева, Антоан Божинов, Емил Кожухаров, Динамир Предов, Станка Цонкова, Пламен Енгелс, Светлана Бахчеванова, Валентин Киров, Борис Симеонов, Стефан Гюров, Светлозар Митев, Георги Михайлов, Нели Гаврилова, Милан Христов, Пенчо Тихов, Петко Йончев, Бедроз Азинян, Рафаело Казаков.**

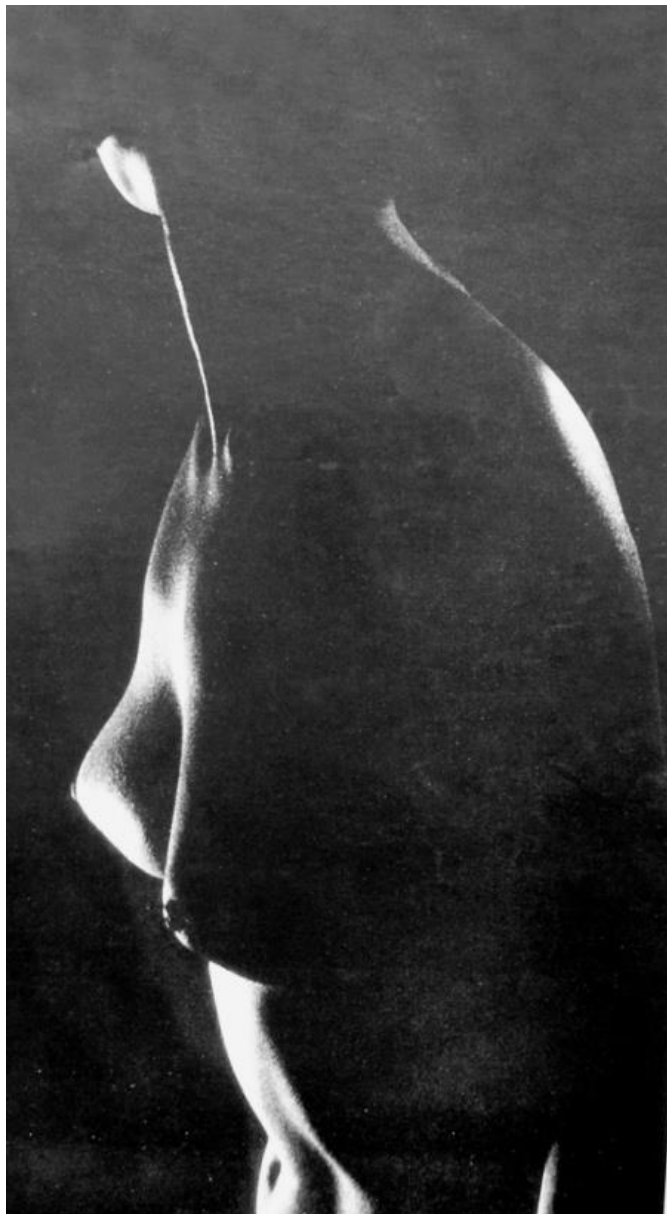
Една от прочутите снимки на Лоте Михайлова.

Точка втора е посветена на мястото отделено на голото тяло в българските медии в изследвания период.

Предполагам, че никой не очаква да прелиствам вестник „Работническо дело“, за да търся актова фотография на неговите страници. Списанието, където беше най-нормално да се отпечатват творчески снимки на голо тяло бе „Българско фото“. Неговата история започва през 1966 година и приключва през 1990 година. „Най – после човекът зад фотообектива има свой печатен орган, своя трибуна....И този нов успех ние дължим на мъдрата политика на славната БКП!“- с този текст започва

брой 1 на списанието. В първите години се издават по 10 броя годишно, а по-късно те стават 12 броя годишно. Във всеки брой се отпечатват между 60 и 80 фотографии. Списание „Българско фото“ е орган на Комитета по културата и изкуството. През 1966 излиза само един брой на списанието и в него няма публикувана актова фотография.

Първата снимка на голо тяло (женско) отпечатана в списанието е на Норберт Пльосер (ГФР), поводът е Пловдивската международна фотографска изложба. (БФ, бр.1,1967г.) Тази актова фотография остава и единствената за цялата годишна поредица на списанието. През цялата година на страниците на „Българско фото“ са публикувани над 700 снимки.

*Норберт Пльосер (ГФР), „Акт“
„Българско Фото“, бр.1, 1967 година*

Статистическите данни за публикуваните актови фотографии за целия период на съществуване на списанието за фотография и фотографска култура „Българско фото“ от 1966 до 1989 година е :

Българско фото, година	Чужди автори – брой отпечатани снимки	Български автори – брой отпечатани снимки
1966 -1975	18	10
1976 -1985	14	21
1986 -1989	17	55
ОБЩО	49	86

Авторите с повече от една публикация са:

1. Лоте Михайлова
2. Деяна Стаматова
3. Генчо Петков
4. Валентин Киров
5. Нели Гаврилова
6. Динамир Предов
7. Милан Христов
8. Бейла Даракчиев
9. Антоан Божинов
10. Георги Димов
11. Милка Русинова

Последните единадесет творци, с повече от една публикувана фотография, са фотографите оставили забележима следа в българската актова фотография през разглеждания период 1944 – 1989. Към тях трябва да добавим още няколко имена, които са включени в творческите портрети, представени в следващата глава.

През целия период на издаване на списание „Българско фото“ са отпечатани приблизително 19 400 (деветнадесет хиляди и четиристотин) илюстрации – преди всичко това са фотографии. От целия брой отпечатани снимки, тези от жанра голо тяло, снимани от български автори са 86 на брой. Изчислено в проценти това прави 0, 44%.

Трета точка представя най-изявените български творци в жанра на актовата фотография. В своята книга „Фотографското изкуство в България 1945 – 1995“

Снимка: Деяна Стаматова

Петър Боев споменава следните автори във връзка с жанра актова фотография: *Лоте Михайлова, Деяна Стаматова, Станка Цонкова, Светлана Бахчеванова, Нели Гаврилова, Ангел Величков, Генчо Петков, Валентин Киров, Бейла Даракчиев, Тихомир Пенев, Милан Христов, Стела Радева, Любомир Жеков, Живко Арабов, Динамир Предов, Генчо Петков. Общо имената са шестнадесет.*

Цялото изследване е 216 страници, като в края са изведени основните изводи и заключения, свързани с изследвания период.

Изводи:

Обществената и творческата атмосфера в България е била изключително антагонистична към свободното фотографско творчество. Тя е следвала сляпо каноните на съветската държавна политика за ограничаване на свободния творчески стремеж.

1.Общият брой на публикуваните актови фотографии в медиите за фотографско изкуство през изследвания период, снимани от български и чуждестранни автори е: 135 снимки (тук уточняваме, че някои снимки са публикувани повече от един път или в различни издания, но това е едно и също копие).

2.Броят на снимките от българските автори , чиито творби са публикувани в списанието за фотографско изкуство са: 86 броя.

3.Може определено да кажем, че българска школа в Актовата фотография не се е формирала.

4.Причините за това състояние на жанра на актовата фотография определено са в изключителните рестрикции и наложената цензура от страна на управляващата в България Комунистическа партия и копирането на съветския модел.

5.Фотографите, чието творчество през периода 1944 – 1989 години са имали някакъв по съществен принос в този жанр са:

Лоте Михайлова, Деяна Стаматова, Станка Цонкова, Светлана Бахчеванова, Нели Гаврилова, Ангел Величков, Генчо Петков, Валентин Киров, Бейла Даракчиев, Тихомир Пенев, Милан Христов, Стела Радева, Любомир Жеков, Живко Арабов, Динамир Предов, Генчо Петков. Общо имената са шестнадесет.

Приноси

1.Това е първото изследване на творческия процес в жанра актова фотография в България .

2.Това изследване за първи път в България систематизира творческия принос на отделните автори в жанра актова фотография в периода 1944 - 1989.

3.Това е първото изследване, което акцентира върху политическите условия при протичането на творческия

процес в българското фотографско изкуство в периода 1944 - 1989.

4. Това е първото изследване, което проследява медийното отразяване на творческия процес в българската актова фотография в периода 1944 – 1989.

5. Авторът е активен участник в изграждането на българска школа по рекламна и художествена фотография.

6. Част от това изследване са оригиналните интервютата с всички живи и значими български автори, създавали актова фотография в изследвания период.

7. Изследвана е цялата поредица на списание „Българско фото“ в периода 1944 – 1989 година, за публикации свързани с темата на дисертацията.

В рамките на труда има множество таблици с данни и примери, които имат определящо значение за решаването на отделните задачи в дисертацията.

Накрая на труда е представен библиографичен списък на цитираните и използваните литературни източници.